

- uit *Moer 1969-1978*. Veghel, Van Meltvoort, 1980, p. 23-32.
- Lips, J., & B. Salverda, *Schrijven, meer dan een pen op papier*. Enschede, SLO, 1985a.
- Lips, J., & B. Salverda, *Gericht schrijven in het laatste schooljaar en het eindexamen*. Enschede, SLO, 1985b.
- Lips, J., B. Salverda & J. Verbeek, *Het waarom van schrijven*. Enschede, SLO, 1985.
- Mazeland, H., 'Repair-organisatie in onderwijs-interakties' in: A. Scholtens & D. Springorum (red.), *Gespreksanalyse. Uitgangspunten en methoden in gespreksanalytisch onderzoek*. Instituut Nederlands, KU Nijmegen 1986, p. 233-46.
- Mazeland, H., 'Vraag en antwoord: de constructie van een aangrenzend paar' in: H. Mazeland, *Interviews als gesprekken*. Sociologisch Instituut, Universiteit van Amsterdam 1989, p. 48-151.
- Mehan, H., *Learning lessons*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1979.
- Parreren, C.F. van, *Begrijpend lezen: onderzoek en onderwijs*. Utrecht 1974 (ongepubliceerd).
- Westhoff, G.J., *Voorspellend lezen. Een didaktische benadering van de leesvaardigheidstraining in het moderne vreemde-talenonderwijs*. Groningen 1981.

Diana Michel

De twijfel tussen elektrische zoemer en elektronische bel

In de serie 'beginnende leerkrachten' een verslag van Diana Michel. Sinds maart 1990 geeft zij als invalster les op een school voor beroepsonderwijs. Wat komt er allemaal op je af, als je Nederlands gaat geven in een gemodulariseerd onderwijssysteem, gebaseerd op de principes van het participeren leren? Daarover, en over de moeilijkheid te kiezen tussen het onderwijs en het bedrijfsleven, gaat haar bericht.

Vandaag kreeg ik mijn eerste echte onderwijs-salaris binnen. Het viel me niet eens tegen en gaf me een voldaan gevoel. Maar eer het zover was!

Al heel lang weet ik dat ik les geven leuk vind: sinds mijn zestiende ben ik bevoegd zweminstructrice en ik ben van mijn geschiedenisstudie aan de universiteit overgestapt naar de lerarenopleiding te Utrecht. Toch begon ik op een gegeven moment te twijfelen. Zeker, mijn stages aan diverse scholen verliepen prima en ik had het erg naar mijn zin, maar ja, hoe vind je een baan? Zeker wat betreft mijn grote liefde, geschiedenis, is het zo goed als onmogelijk zelfs maar een vervanging te krijgen. Toen ik in oktober 1989 eindelijk afstudeerde, vestigde ik dan ook mijn hoop op het vinden van een baan als docente Nederlands.

Eindelijk een baan!

Na mijn studie ben ik zeer actief gaan solliciteren op alle (onderwijs)banen waarvoor ik in aanmerking dacht te komen. Ik schreef mij in bij alle vacature- en vervangingsbanken in de buurt, waarvan ik het adres maar kon achterhalen. Natuurlijk had dit niet direct het door mij gewenste resultaat, dus ik bleef die eerste drie maanden zonder baan.

Wel werd ik, als schoolverlater, aangenomen voor een ISO-project. Ik zou hier worden bijgeschoold tot (winkel)automatiseringsadviseur en aangezien de verplichte stage mogelijk tot een baan kan leiden, besloot ik mijn kansen te wagen en mij op de computer te storten.

In januari 1990 ging de automatiseringscursus van start en ik had het bijzonder naar mijn zin. Twee weken later werd ik gebeld door een docent die een vervanging voor mij wist. Ik dankte hem hartelijk maar koos voor mijn nieuwe 'vak'. Het noodlot (of het geluk?) bleef mij echter achtervolgen, want na de carnaval werd ik in een week driemaal gebeld door verschillende scholen met de mededeling dat ze een vervanger voor de docent Nederlands zochten. Met steeds meer moeite sloeg ik de aanbiedingen af, want ik begon steeds meer te twijfelen.

Toen ik vervolgens werd gebeld door de adjunct-directeur van een school voor Middelbaar Dienstverlenings- en Gezondheidszorg Onderwijs (MDGO), besloot ik de knoop door te hakken en ja te zeggen. Ik werd half maart aangenomen voor elf uur Nederlands tot Pasen, daarna zouden het vijf lessen worden. Daarnaast zou ik de automatiseringscursus kunnen blijven voortzetten. Tot Pasen moest ik les geven aan leerlingen van de afdeling Verzorging (vz) en de afdeling Consumptieve Technieken en Civiele Diensten (CCD), vanaf Pasen alleen nog aan de CCD. De afdeling Verzorging leidt op tot functies in de zieken-, bejaarden- en kinderezorg. De afdeling Consumptieve Technieken en Civiele Diensten bereidt de leerlingen voor op een baan in de huishoudelijke dienst of in de restauratieve dienst van grote instellingen.

De allereerste schooldag

En toen, zeven dagen na mijn jawoord, mijn eerste lesdag. Sinds mijn laatste stage in 1986 had ik niet meer voor een klas gestaan. Behoorlijk spannend dus, en leuk tegelijk.

Ik had de lessen natuurlijk uitvoerig voorbereid en werd door de adjunct bij de eerste klas van die dag geïntroduceerd. De leerlingen leken niet onwelwillend!

Tien minuten later bleek dat ik mijn zorgvuldig geplande les beter kon bewaren voor een andere keer: de leerlingen waren niet daar waar

ik dacht dat ze waren. Het zweet brak mij uit. Toen bleek dertien jaar ervaring als zwernjuf goed van pas te komen. In al die jaren heb ik in ieder geval geleerd mij niet al te veel van de wijs te laten brengen door onverwachte situaties. Met behulp van het boek heb ik de rest van de les geïmproviseerd.

De leerlingen leken de eerste lessen allemaal nogal op hun hoede en keken de kat uit de boom. Voor hen was ik al docent Nederlands nummer drie dat jaar, dus enige terughoudendheid was wel te verklaren.

Voor mij was de eerste dag al met al plezierig verlopen. Met een nogal triomfantelijk gevoel reed ik naar huis, de waarschuwingen van mijn nieuwe collega's 'dat het nog wel zou komen!' ten spijt. Het kwam niet, gelukkig.

Veel wennen, hard werken

De tijd die nu volgde was er een van wennen. Wennen aan de regels op school, wennen aan de leerlingen van 17 tot en met 22 jaar, ouder en dus anders dan die ik tijdens mijn stages op LBO en MAVO tegenkwam. Wennen aan de lestijden en de bel, aan twee gebouwen en de methode. Nou ja, methode!

DE PRAKTIJK Er zijn speciale methoden voor het MDGO, en een daarvan, *Totaal*, is in gebruik bij de leerlingen van de vz. Helaas beschikte ik niet over een docentenhandleiding erbij, zodat ik het zonder tips en uitwerkingen moest stellen. Er moesten ook aanvullingen op het boek komen. Hierover straks meer.

Een gevolg van het lesgeven op deze school voor MDGO was verder dat ik er meteen aan moest wennen les te geven zonder een methode te gebruiken. Op de afdeling CCD van deze school wordt sinds het schooljaar '88/'89 les gegeven volgens de beginselen van *participerend leren*. De gehele leerstof wordt ingedeeld in modulen, die bestaan uit leerstof en praktijk-situaties rondom thema's uit het toekomstige werkveld. Voor het vak Nederlands houdt dat in, dat alles wat je bij dit theorievak leert, in dienst moet staan van de praktijk.

De consequentie voor mij van deze opzet was natuurlijk dat ik al mijn lesmateriaal zelf moest maken. In de modulen waren wel de doelstellingen opgenomen, en vaak ook wat aanwijzingen voor de leerstof, maar er was nog helemaal niets aan leerlingmateriaal.

Over de drempel bij collega's

Ook is er geen overleg binnen de sectie Nederlands, waarin ik collega's om advies had kunnen vragen. De school is verdeeld in afdelingen, wel allemaal met een of meerdere docenten Nederlands, maar in mijn ogen nogal autonoom functionerend. Ik besloot mij voor advies en overleg dan maar te wenden tot mijn andere collega's binnen de afdeling die, ook al zijn het geen vakgenoten, mij toch hielpen met hun opmerkingen.

Op den duur vond ik toch ook de weg naar andere docenten Nederlands en stapte ik, al dan niet ongelegen, bij hen binnen met vragen. Ik had er behoefte aan te overleggen en te weten hoe anderen hun lessen verzorgen.

Bij een van deze gelegenheden kwam ik erachter dat de school een heel opvangprogramma heeft voor beginnende docenten: er is een uitgebreide informatiemap en het is de bedoeling dat de nieuweling een soort mentor toegewezen krijgt om alle voorkomende problemen mee te bespreken.

Helaas bleef dit vaak, en dus ook in mijn geval, bij een prachtig plan. Er was geen tijd om dit ook te realiseren, omdat veel docenten al overbelast waren door hun eigen werk en de staf gebukt ging onder de last van een ophanden zijnde fusie.

Knippen, plakken, kopiëren

Zoals gezegd moest ik zelf aan de slag om mijn lesmateriaal te maken. Om te beginnen was er de vz, met een methode waarin ik niet vond wat ik nodig had.

VERZORGING Ik moest de klas *leesvaardigheid* bijbrengen en het boek gaf mij daarbij niet voldoende oefenmateriaal. De methode noemt wel dat een schrijver een doel kan hebben, en dat hij of zij rekening kan houden met een publiek, maar er zijn geen teksten in aanwezig om het herkennen daarvan te oefenen. Hetzelfde geldt voor de diverse leesstrategieën: ze worden wel genoemd, maak er zijn onvoldoende oefenmogelijkheden naar mijn smaak.

Ik maakte daarom aanvullend materiaal, waarbij ik ervan uitging dat de teksten moesten aansluiten bij het vak, de verzorging, en dus hopelijk bij de belangstelling van de leerlingen. Ik

lette er natuurlijk ook op dat de teksten de mogelijkheid boden de diverse leesstrategieën en leesvaardigheden te oefenen. Teksten uit vakbladen voor de verzorging, kranteartikelen over die sector en advertenties van bij voorbeeld de ABVA/KABO gaven mij ruim voldoende stof om mee te werken.

Gebruiksaanwijzingen

Behalve de vz, vergde de afdeling CCD veel van mijn tijd en fantasie. Vooral het materiaal voor de tweedejaars leverde nogal wat hoofdbrekens op. In de module van die klassen stond omschreven dat de leerlingen aan het einde van de periode (dat wil zeggen voordat ze op stage gingen) *gebruiksaanwijzingen* moesten kunnen lezen en herschrijven en *demonstraties en instructies* moesten kunnen voorbereiden en uitvoeren.

Ik besloot uit te gaan van gebruiksaanwijzingen als basis voor het oefenen van alle vaardigheden. Om te beginnen keek ik wat ik zelf aan gebruiksaanwijzingen had, en dan natuurlijk vooral van apparaten die aansloten bij het vakgebied van de CCD. Deze gebruikte ik voor het oefenen van allerlei deelvaardigheden: welke informatie haal je uit titels en tussenkoppen (voorspellend lezen), wat doe je met de inhoudsopgave van een gebruiksaanwijzing (oriënterend lezen, selecteren). Ook het doel van de lezer kreeg veel aandacht.

Voor meer 'echte' apparaten deed ik een beroep op de afdelingscoördinatrice, die een map had met allerlei apparaten die op school in gebruik waren, zoals de afwasmachine en de vrieskasten in de keuken van de CCD.

Door de oefeningen te koppelen aan een inleefbare situatie, bij voorbeeld door de leerlingen zichzelf te laten zien als assistent cateringmanager, probeerde ik het vak Nederlands te koppelen aan de praktijk van de CCD-vakken.

DE KOFFIEZETTER Na de voorbereidende oefeningen kregen de leerlingen een uitgebreidere situatieschets. Een daarvan was gekoppeld aan de gebruiksaanwijzing van een groot koffie- en theezetapparaat, dat in de kantine van de school staat.

Allereerst moesten de leerlingen beschrijven hoe zij, als assistent cateringmanager, dit net binnengekomen apparaat zouden aansluiten.

INHOUDSOPGAVE VAN DE GEBRUIKSAANWIJZING VAN EEN KOEL /VRIESCOMBINATIE.

Inhoud

	Blad
Gebruiksaanwijzing	
Veiligheid en algemene raadgevingen	30
Opstellen	30
Aansluiten	30
1 Bedienings- en controleelementen	31
Inschakelen	31
Uitschakelen	31
2 Instellen van de temperatuur	32
Temperatuuraanwijzing	32
3 Functie van de controlelampen	33
Waarschuwingssignaal	33
4 Koelen	34
5 Invriezen	35
6 Ultrusting	36 + 37
7 Ontdooien en schoonmaken	38
8 Buiten bedrijf stellen	39
Storing	39
Binnenverlichting	39
Aanwijzingen ter besparing van energie	39
Ombouwen en opstellen	
1 Ombouwen van de deur	40
2 Monteren van de decorplaten	41
3 Opstellen	42
4 Inbouwen	43

Veiligheid en algemene raadgevingen

Indien deze kast, die uitgevoerd is met een magnetische deursluiting, een kast vervangt met een mechanische sluiting, wilt u zich er dan, voordat de oude kast vernietigd wordt, van overtuigen dat het slot onbruikbaar is gemaakt.

Hierdoor wordt voorkomen dat kinderen tijdens het "spelen" opgesloten raken en in levensgevaar komen.

Let u erop, dat de leidingen van uw oude koelkast niet beschadigen zolang de kast niet door een vakman milieu-vriendelijk vernietigd is!

Opstellen

De kast zo mogelijk op een niet te zonnige plaats zetten, evenmin direkt naast een kachel.

Ook het plaatsen in een niet droge, slecht geventileerde ruimte is niet aan te bevelen. De vloer dient vlak en waterpas te zijn. Eventueel uitlijnen. De kasten kunnen d. m. v. de voorste stelvoeten uitgelijnd worden. De kast kan met de achterzijde tegen de muur geplaatst worden. Het rooster in het bovenblad moet altijd vrij blijven!

Denk aan een goede be- en ontluchting!

Aansluiten

Stroomsoort en spanning

Overtuigt u zich ervan, voordat u de kast aansluit, of de netspanning en frequentie overeenstemmen met de gegevens op het typeplaatje in de kast.

Dit plaatje bevindt zich in het vriesdeel naast de bovenste schuiflade links op de binnenwand.

Na het transport de kast ca. 1/2 tot 1 uur laten staan, belangrijk voor een goede werking, daarna de kast op een randgeaarde wandkontaktdoos aansluiten. De wandkontaktdoos moet gemakkelijk te bereiken zijn.

OEFENING 2:

1. Deze koelkast wordt bij je afgeleverd. Je wilt hem dezelfde dag nog gebruiken.

Welke hoofdstukjes kunnen je de informatie geven die voor een juist gebruik van belang is?

Geef nummer, naam en paginanummer.

2. Je wilt controleren of alle toebehoren meegeleverd zijn.

Waar kun je vinden wat er allemaal bij de koelkast zou moeten zitten?

3. Je hecht veel waarde aan het zuinig omgaan met gas, water en electriciteit.

Welk hoofdstukje van de gebruiksaanwijzing is dan voor jou van belang?

Oefening: oriënteren en zoeken

Vervolgens moesten ze een korte handleiding schrijven voor al het kantinepersoneel onder hun leiding. Deze handleiding zou dan naast de koffiezetter gehangen worden. Ten slotte moesten zij zich voorbereiden op het geven van een demonstratie van de werking van dit apparaat. Hierbij moesten ze opschrijven welk doel ze hadden met die demonstratie, wat hun doelgroep was, en welke hulpmiddelen ze dachten nodig te hebben.

Uiteraard werd de demonstratie daarna daadwerkelijk gegeven door enkele leerlingen. De theorie van al deze vaardigheden was natuurlijk uitgebreid met de klas besproken en geoefend.

Ik heb bij het maken van al dit lesmateriaal veel gehad aan de lessen van de lerarenopleiding, door steeds te denken aan mijn doelstellingen en het opdelen van de stof in deelvaardigheden. Ook had ik bijzonder veel aan mijn horeca-achtergrond. Ik merkte dat ik een groot deel van het vak zoals het op de CCD werd gegeven zelf uit de praktijk kende. Dit maakte de inleving in de belangstellingsfeer van de leerlingen veel makkelijker dan bij de VZ, terwijl ik bovendien voorbeelden kon bedenken waarom je als CCD'er het theorievak Nederlands in de praktijk nodig kon hebben, en dus de leerlingen gericht kon motiveren.

Differentiatie en beslommeringen

Dat deze vervanging pas in maart begon, heeft nadelen. De leerlingen zijn al een eind op weg in het schooljaar, hebben zin in vakantie of moeten bijna op stage. Mijn voorgangers zijn een bepaalde weg ingeslagen wat betreft de lesstof en soms is het beter die weg te blijven volgen, ook al zou ik zelf een ander pad bewandeld hebben.

De verschillen tussen de leerlingen is een probleem waar ik al snel tegenaan liep. Niet alleen het werktempo verschilt enorm per leerling of per les, ook het niveau van de leerlingen is verschillend. Door de achtergrond van de leerlingen (MAVO of LBO) en door het verschil in motivatie is differentiatie eigenlijk noodzakelijk. Eerlijkheid gebiedt mij te vermelden dat ik daar nog nauwelijks aan toegekomen ben, maar van wat ik van mijn collega's begrepen heb is dit ook voor hen een probleem.

Aan mijn mededocenten kan ik merken dat het schooljaar nog maar enige maanden duurt.

Mensen zijn moe, druk bezig met het voorbereiden van de eindtoetsen en tentamens. Nogal wat docenten maken zich zorgen over hun toekomst: kunnen ze blijven of moeten ze weg, krijgen ze nu eindelijk eens die vaste aanstelling waarop ze hopen of wordt het weer een tijdelijke?

Ik merk dat ik er, wat dit betreft, nog buiten sta. Ik kan mij bezighouden met mijn eigen klassen terwijl alle andere beslommeringen min of meer aan mij voorbijgaan. Ik weet sowieso dat ik slechts tot de grote vakantie kan blijven, en dat vind ik al heel wat! Bovendien is het voor mij nog helemaal niet zeker of het voor mij wel het onderwijs in het Nederlands zal blijven in de toekomst!

Hoe nu verder?

Ik ben nu, in mei 1990, twee maanden werkzaam op de school in Doetinchem, inmiddels voor vijf lesuren. Binnenkort moet ik de boekenlijsten van de eindexamenkandidaten tentamineren, samen met een collega. Met de eerstejaars CCD ga ik aan de slag met luister- en spreekvaardigheden en met de tweedejaars van die afdeling met voorbereid spreken, via oefenen in het geven van demonstraties en instructies.

Daarnaast loop ik intussen stage in het kader van het ISO-project bij een automatiseringsbedrijf, waar ik onder meer een handleiding aan het herschrijven ben en een cursus tekstverwerking moet geven.

Het Nederlands geven op school en het werk in een automatiseringsbedrijf, doe ik allebei met erg veel plezier; toch zou ik geen van beide mijn hele leven alleen maar willen doen.

De verantwoordelijkheid die je als docent Nederlands hebt voor je leerlingen is erg groot. Je bent als het ware koning in eigen klas: je maakt het meeste lesmateriaal, je maakt de toetsen en je geeft uiteindelijk de cijfers. In vergelijking met het bedrijfsleven wordt er erg veel aan je eigen initiatief overgelaten. Het kost ook allemaal onevenredig veel tijd, al het werk rondom die vijf lesuren.

Ik ben er nog niet uit waar ik uiteindelijk de voorkeur aan zal geven, aan de school of het bedrijf, aan Nederlands of informatica. Misschien

is er voor mij wel een mogelijkheid om beide te combineren, bij voorbeeld door scholing Nederlands te verzorgen binnen het bedrijfsleven, of door informatica te geven op een school. Hoe het ook uitpakt, ik zal altijd blijven kiezen voor het intensief werken met mensen, waarbij ik de overdracht van kennis hoog in het vaandel heb staan.

Maar of mijn leven gestuurd zal worden door een elektrische schoolzoemer of door een elektronische computerbel zal ik laten afhangen van de mogelijkheden op een vaste baan.

RECENSIE

Yvonne Halink: De Schrijfwijzer herschreven

Renkema, J., *Schrijfwijzer*. Volledig herziene editie. 's-Gravenhage, SDU uitgeverij, 1989. f37,50.

De bijbel voor schrijvers, Jan Renkema's *Schrijfwijzer*, is tien jaar na het verschijnen van de eerste druk volledig vernieuwd – volgens het omslag althans. Een goed tijdstip voor een herziene editie, want de belangstelling voor taal, en met name voor taaletiquette, is de laatste jaren in brede kring flink opgeleefd. De Taallijn aan de Universiteit van Amsterdam krijgt bij voorbeeld dagelijks vragen over correct en verzorgd taalgebruik zowel van ambtenaren of professionele copywriters als van loodgieters, slagers en stewardessen. Men wil wél graag een eenduidig antwoord op vragen over hoe het hoort in het Nederlands. Wie uitlegt dat 'een aantal mensen komt' en 'een aantal mensen komen' allebei mag, krijgt tien tegen één een reactie in de trant van: 'Dus u kunt mij ook niet verder helpen.' Zijn soms ook op Renkema's niet altijd eenduidige schrijfadviezen dergelijke reacties van lezers gekomen?

De nieuwe *Schrijfwijzer* lijkt op de behoefte aan strengere taalnormen in te spelen: er worden – aldus de auteur – meer knopen in doorgemaakt dan in de versie van 1979. En inderdaad worden er meer keuzen gemaakt en is de formulering van de adviezen hier en daar dwingender, zeker voor een zo tolerante taaladviseur als Renkema. Een paar voorbeelden: het gebruik van de tussen-s in samenstellingen wordt vrijgegeven; voor het aangeven van klemtoon dient uitsluitend het accent aigu te worden gebruikt; 'bij dezen' in plaats van 'bij deze' en liever 'ze' en 'die' dan 'hen' in minder formeel taalgebruik.